

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ПРОЦЕСІ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

FEATURES OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL EDUCATION IN THE PROCESS OF BLENDED EDUCATION

У статті з'ясовано сутнісні поняття «змішане навчання майбутніх учителів фізичної культури» у якості цілісного освітнього підходу, інноваційної технології навчання в інтегрованому середовищі закладу вищої освіти, що ефективно об'єднує традиційні офлайн впливи викладачів на студентів й онлайн навчання із використанням електронних засобів і тактик із метою формування їх готовності до професійної діяльності. У процесі дослідження встановлено, що глобалізація та цифровізація усіх сфер життя є основними тенденціями професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, котрі сприяють формуванню у них таких компетентностей як інформаційно-цифрова та прогностично-проектувальна. Доведено, що основною особливістю змішаного навчання у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури є його орієнтація на розвиток не лише педагогічної, але й спортивної майстерності здобувачів вищої освіти. Обговорюється, що особливістю змішаного навчання цієї категорії здобувачів освіти є органічне поєднання в освітньому процесі традиційних та комп'ютерно-орієнтованих (активних й інтерактивних) методів навчання, котрі на належному рівні забезпечують організацію взаємодії між викладачем і студентами, сприяють самостійному пошуку студентами інформації із метою вивчення конкретного навчального матеріалу (словесні, наочні, практичні, проблемно-пошукові, методи контролю і самоконтролю навчальних досягнень, методи самоосвіти). Визначено, що особливістю професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури є усвідомлений вибір освітніх платформ змішаного навчання, котрі сприяють проведенню спільних комунікацій викладачів і студентів, перегляданню відеоматеріалів онлайн занять, покращенню виконання технік окремих елементів фізичних управ.

Ключові слова: змішане навчання, професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури, цифровізація освіти, інформаційно-цифрова й прогностично-

проектувальна компетентності, онлайн навчання, методи й технології навчання.

The article clarifies the essence of the concept of «mixed training of future teachers of physical culture» as a holistic educational approach, an innovative learning technology in an integrated environment of a higher education institution, which effectively combines the traditional offline influence of teachers on students and online learning using electronic means and tactics with the aim of forming their readiness for professional activity. In the research process, it was established that globalization and digitalization of all spheres of life are the main trends in the professional training of future teachers of physical education, which contribute to the formation of students' competencies such as information-digital and prognostic-projective. It has been proven that the main feature of mixed education in the process of professional training of future physical education teachers is its orientation towards the development of not only pedagogical, but also sports skills of students of higher education. Also, a feature of blended learning of this category of education seekers is an organic combination in the educational process of traditional and computer-oriented (active and interactive) learning methods, which at the appropriate level ensure the organization of interaction between the teacher and students, and also contribute to students' independent search for information for the purpose of learning specific educational material (verbal, visual, practical, problem-solving, methods of monitoring and self-monitoring of educational achievements, methods of self-education). It was determined that a feature of the professional training of future teachers of physical education is the conscious choice of educational platforms for mixed learning, on which it is possible to conduct joint classes of teachers and students, view video materials of recordings of online classes, improve the technique of performing individual elements of physical exercises.

Keywords: blended learning, professional training of future physical culture teachers, digitalization of education, information-digital and prognostic-project competence, online learning, methods and technologies of learning.

УДК378.147:796]:37-025.14

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.2.44>

Іваненко О.О.,

аспірант кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи
Університету Григорія Сковороди
в Переяславі

Шапран О.І.,

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи
Університету Григорія Сковороди
в Переяславі

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сьогодні в світі відбувається трансформація суспільних уявлень щодо усвідомлення важливості сучасних освітніх технологій, їх впливу на буття. Загальновідомо, що сучасні вихованці безперешкодно засвоюють нові електронні гаджети, тому їх характеризують як «цифрове покоління», яке в майбутньому забезпечуватиме подальший цивілізаційний розвиток людства. Важлива роль цифровізації соціуму належить освіті, котра повинна створити умови кожному індивідууму щодо його долучення до

цифрової епохи. Цифровізація освіти відкриває необмежені можливості в організації освітнього процесу, в структурі й принципах діяльності закладів вищої освіти (ЗВО), в удосконаленні змісту професійної підготовки майбутніх фахівців означеної спеціальності.

У зв'язку з потенціалом цифровізації суспільства для фахівців різних спеціальностей повинні викладатися у ЗВО освітні компоненти, що передбачають використання цифрових технологій для навчання, роботи, підтримки здоров'я, комунікації, відпочинку, фінансових розрахунків тощо. Безперечно, що потребу для здобувачів освіти

в засвоєнні новітніх цифрових технологій мають задовольняти майбутні вчителі, які спроможні в них формувати належні знання, уміння і навички, забезпечувати безперервність освітнього процесу та його індивідуалізацію із використанням передових технологій.

У нашій статті звертаємо увагу на професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури в умовах цифровізації освіти в сучасних ЗВО. Так, С. Лазоренко доводить, що тенденції глобалізації та цифровізації усіх сфер діяльності, зокрема в галузі фізичної культури і спорту (ФКіС), детермінують аспекти професійної підготовки фахівців. За переконанням автора, високий рівень культури спілкування оф-лайн і он-лайн в освітній і професійній сферах діяльності, активне використання спеціалізованого програмного забезпечення у галузі ФКіС та технологій цифрового здоров'я, спроможність ефективно й швидко опрацьовувати великі обсяги фахового контенту з метою розроблення індивідуальних розвивальних і групових оздоровчих чи спортивно-масових програм є визначальними [5, с. 38–39]. Отже, науковець зазначає, що потужним фактором саморозвитку вчителя фізичної культури виступають його досягнення у формуванні педагогічної і спортивної майстерності, котрі проявляються у його здатності до професійно ефективного функціонування і доцільної адаптації способів професійної діяльності в умовах невизначеності й непередбачуваних обставин.

Тенденції глобалізації і цифровізації усіх сфер діяльності детермінують практику професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Варто зазначити думку О. Стойко, який переконує, що цифровізація професійної діяльності вчителів набула особливої затребуваності упродовж останніх трьох років. Дистанційна комунікація в усіх сферах людської діяльності, зокрема в системі освіти, переконує, що володіння технологіями цифрового навчання є обов'язковою складовою професійної компетентності вчителя [6, с. 210]. Сьогодні визначило особливість сучасної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти, а саме – змішаний формат навчання із урахування наявних реалій: війна з російськими окупантами, обмежені можливості традиційного офлайн-навчання в умовах непередбачуваних ризиків, поширенням пандемії ковід-інфікування тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній психолого-педагогічній літературі досліджуються такі аспекти заявленої наукової проблеми: професійна підготовка майбутніх учителів та тренерів фізичної культури (В. Бакатов, Ю. Зайцева, М. Лянной, Ж. Чернякова, О. Холодний та ін.); переваги та недоліки змішаного навчання у процесі професійної підготовки фахівців (С. Алленс (S. Allen), К. Грехман (C. Graham),

Д. Юре (D. Ure); К. Вітейкер (C. Whittaker) і Б. Томлінсон (B. Tomlinson); М. Горн (M. Horn) і Х. Стаккер (H. Staker) та ін.); професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури в умовах змішаного навчання (О. Даниско, С. Лазоренко, Л. Семеновська та ін.).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Новизна цієї статті полягає у визначенні специфіки професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури за умов змішаного навчання у ЗВО.

Мета статті – з'ясувати сутнісне поняття «змішане навчання майбутніх учителів фізичної культури»; визначити й охарактеризувати особливості професійної підготовки студентів означеної спеціальності в умовах змішаного навчання.

Виклад основного матеріалу. Поняття «змішане навчання» (англ. – *blended* або *hybrid learning*) має ряд синонімів («гібридне/комбіноване навчання», «електронне навчання», «відкрите навчання», «навчання за допомогою інтернет-ресурсів», «мультиметодичне навчання» тощо) та різні його тлумачення. Такі вчені як К. Грехман (C. Graham), С. Алленс (S. Allen), Д. Юре (D. Ure) поняття «змішане навчання» класифікують за ознаками, зокрема: у якості *конгломерату інструктивних способів чи засобів групування і доставки слухачеві навчального матеріалу за допомогою різних носіїв інформації* (Bersin & Associates, 2003; Orey, 2002; Singh & Reed, 2001; Thomson, 2002); як *комплекс форм організації освітнього процесу* (Driscoll, 2002; House, 2002; Rossett, 2002); як *процес і результат використання технологій поєднання електронних і письмових завдань-інструкцій* (Reay, 2001; Sands, 2002; Young, 2002, Ward & LaBranche, 2003; Rooney, 2003) [8]. Отже, означене поняття розуміється як варіативність засвоєння здобувачем інформації на різних носіях, сукупність форм організації освітнього процесу, поєднання електронних і традиційних технологій навчання.

Концепція змішаного навчання, за переконанням Б. Томлінсон (B. Tomlinson) і К. Вітейкер (C. Whittaker), полягає в інтегруванні інноваційних (переважно інформаційно-комунікаційних) технологій у традиційну освітню практику. Вона з'явилася ще в 1990-х рр. як поєднання віртуального й офлайн навчання, однак вивчати та впроваджувати її як цілісний підхід науковці змогли лише з 2000-х років [10]. Так, американські дослідники Х. Стаккер (H. Staker) та М. Горн (M. Horn) змішане навчання визначають як освітній підхід в основі якого покладено інтеграцію очної та онлайн-взаємодії за керівництва викладача з можливістю вибору студентом власної освітньої траєкторії, самоконтролем часу, місця і темпу навчання [9]. Отже, *змішане навчання трактується як цілісний освітній підхід, що*

використовується у вищій школі в процесі професійної підготовки майбутніх здобувачів освіти, як оптимальна комбінація і пропорційне співвідношення традиційного, електронного навчання та самостійної роботи студентів, що зорієнтовані на виборі індивідуальної освітньої траєкторії.

Ураховуючи сучасні вимоги до вищої професійної освіти майбутнього вчителя закладу загальної середньої освіти, О. Данисько пропонує сприймати професійну підготовку майбутнього вчителя фізичної культури як цілісний спеціально організований процес формування у здобувачів освіти предметно-методичної, інформаційно-цифрової, прогностично-проектувальної, креативно-інноваційної компетентностей, що утворюють інтегральну характеристику спроможності випускника розв'язувати складні професійні завдання з високим ступенем автономії, успішно виконувати фізкультурно-педагогічну діяльність [1, с. 171–172]. Отже, дослідниця акцентує увагу на формуванні в процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури *інформаційно-цифрової та прогностично-проектувальної* компетентностей, що розвиваються у форматі змішаного навчання. Окрім того, поміж психолого-педагогічних засад професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в умовах змішаного навчання вона виокремлює: розвиток мотивації і пізнавальної зацікавленості студентів; удосконалення навичок володіння освітньо-інформаційними технологіями, формування умінь організації самостійної навчальної діяльності, забезпечення зворотного зв'язку та взаємодії [2, с. 80]. Отже, психолого-педагогічними засадами професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в умовах змішаного навчання є умотивоване залучення здобувачів освіти до розвитку вмінь і навичок та активного використання інформаційно-комунікативних технологій.

У нашому дослідженні *змішане навчання майбутніх учителів фізичної культури розглядаємо в якості цілісного освітнього підходу, інноваційної технології навчання в інтегрованому середовищі закладу вищої освіти, що ефективно об'єднує традиційні оф-лайн впливи викладачів на студентів й он-лайн навчання із використанням електронних засобів і тактик із метою формування їх готовності до професійної діяльності*. Означена інноваційна технологія навчання майбутніх учителів фізичної культури передбачає формування у них здатностей до активної самостійної навчальної діяльності, застосування на практиці інформаційно-комунікативних технологій і засобів навчання, розвиток умінь і навичок планування й контролю власної пізнавальної діяльності, що є підґрунтям формування *інформаційно-цифрової та прогностично-проектувальної* компетентностей.

Основна відмінність змішаного навчання від традиційної системи освіти полягає в активному використанні технологій; поєднанні різних форм, методів, тактик навчання, способів подачі матеріалу, видів робіт. Варто зазначити, використання змішаного навчання у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури має певну особливість, а саме – *орієнтацію на розвиток не лише педагогічної, але й спортивної майстерності здобувачів вищої освіти*. Ю. Зайцева зазначає, що суттєвою відмінністю професійної діяльності вчителя фізичної культури є *руховий компонент* (необхідність демонстрації фізичних вправ, виконання фізичних рухів разом із групою, страхівка учнів під час виконання управи), тобто всебічна підготовленість учителя із видів спорту, що передбачається шкільною програмою [4, с. 140]. У змішаному навчанні формування спортивної майстерності майбутніх учителів фізичної культури доцільно здійснювати в оф-лайн режимі, додаючи в електронному форматі завдання для формування педагогічної майстерності та самостійної роботи студентів. Отже, у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури потрібно використовувати комплекс сучасних методів навчання.

Погоджуємося із науковою позицією О. Даниско і Л. Семеновської, які у змішаному навчанні виокремлюють *традиційні та комп'ютерно орієнтовані (активні й інтерактивні) групи методів*. Ці вчені також диференціюють *групи методів професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в умовах змішаного навчання*, що передбачають використання як безпосереднього спілкування із викладачем під час занять в аудиторії, так і технік Е-навчання, а саме:

1) *вербальні (словесні)* – лекція, обговорення, розповідь, пояснення, інструктаж, вказівка, підказка, нагадування, прослуховування аудіо-, робота з електронними підручниками та посібниками, відкритими ресурсами (сайт, блог), освітніми каталогами, опрацювання інструктивних матеріалів, обговорення в онлайн-чаті в режимі реального часу тощо;

2) *наочні* – показ, ілюстрування статистичної наочності, демонстрація виконання техніки вправ, перегляд презентацій, кіно- та відеофільмів, онлайн-трансляцій (відеолекції, скрінкасти, спортивні змагання) тощо;

3) *практичні* – метод вправ: практичні та лабораторні заняття, тренування; ігровий (рухливий і спортивні ігри, рольові гри); змагальний (участь у спортивних змаганнях різного рівня); робота з програмами навчального призначення та комп'ютерними навчальними системами, використання тренажерів, онлайн-ігор (рольових, сюжетних, симуляційних) тощо;

4) *проблемно-пошукові* – безпосередній пошук інформації у каталогах, тематичних списках,

довідниках, аналіз освітніх ресурсів, розв'язання проблемних ситуацій, індивідуальне проєктування та моделювання, евристична бесіда, мозковий штурм, дослідницькі лабораторні роботи, пошук інформації із застосуванням спеціалізованих програм, розв'язання завдань веб-квестів, спільна робота над онлайн-проєктом, кейс-метод, створення віртуальних дидактичних завдань тощо;

5) *методи контролю і самоконтролю навчальних досягнень* – опитування усне і письмове, тестування, контрольні роботи, спостереження за виконанням завдань на перевірку сформованості практичних навичок, заліки, екзамени, вебінари, інтерактивні навчальні лекції із елементами формуального оцінювання, он-лайн опитування, анкетування, автоматизовані тестові програми;

6) *методи самоосвіти* – конспектування навчального матеріалу, створення опорних схем, читання додаткової літератури, виконання завдань самостійної роботи, самостійне заняття фізичними вправами, участь в очних тренінгах, спортивних гуртках, секціях, створення електронного портфоліо, ментальних карт, самостійний пошук й опрацювання інформації в мережі Інтернет із урахуванням особистих інтересів і професійних і потреб, участь та обмін досвідом в онлайн-професійних спільнотах, проходження онлайн-курсів та тренінгів тощо. [3, с. 46]. Отже, особливістю змішаного навчання майбутніх учителів фізичної культури є органічне поєднання *традиційних та комп'ютерно зорієнтованих (активних й інтерактивних)* методів навчання, котрі ефективно забезпечують організацію освітньої взаємодії між викладачем і студентами, а також сприяють самостійному пошуку інформації та засвоєнню навчального матеріалу (*словесні, наочні, практичні, проблемно-пошукові, методи контролю і самоконтролю навчальних досягнень, методи самоосвіти*).

Ж. Чернякова, М. Лянной, В. Бакатов і О. Холодний у процесі обговорення проблеми особливостей професійної підготовки майбутніх учителів та тренерів фізичної культури в умовах дистанційного навчання пропонують зі студентами спеціальностей 014 «Середня освіта» (фізична культура) та 017 «Фізична культура і спорт» проводити спільні *відеоконференції на платформах Meet або Zoom* із метою більш ефективної організації практичних занять зі спортивних дисциплін. За переконанням науковців доцільними є проведення спільних занять, під час яких студенти, переглядаючи відеоматеріал (підготовлений особисто викладачем або запозичений із мережі Інтернет), аналізують допущені помилки та вказують на них. Викладач пропонує аналогічні завдання до виконання здобувачами, переглядає й аналізує їх, звертає увагу на допущені помилки, (в усній формі або в формі відеозапису), пропонує самостійно виправити

техніку виконання окремих елементів вправи [7, с. 82]. Запропонований цими науковцями *практичний аспект опанування майбутніми вчителями фізичної культури технікою фізичних вправ* є актуальним у процесі змішаного навчання студентів, бо значною проблемою залишається питання ефективної організації практичних занять із різних спортивних дисциплін.

Висновки. У процесі дослідження встановлено, що глобалізація і цифровізація усіх сфер буття є визначальними тенденціями професійної підготовки майбутніх учителів у закладах вищої освіти, у тому числі й фізичної культури, котрі сприяють формуванню у студентів інформаційно-цифрової та прогностично-проєктувальної компетентностей. З'ясовано, що змішане навчання майбутніх учителів фізичної культури у вищій школі потрібно розглядати у якості цілісного освітнього підходу, інноваційної технології навчання в інтегрованому середовищі ЗВО, що ефективно об'єднує традиційні оф-лайн впливи викладачів на студентів й он-лайн навчання із використанням електронних засобів і тактик із метою формування їх готовності до професійної діяльності. Доведено, що основною особливістю змішаного навчання у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури є його орієнтація на розвиток не лише педагогічної, але й спортивної майстерності здобувачів вищої освіти. Наступною особливістю змішаного навчання цієї категорії здобувачів освіти є органічне поєднання в освітньому процесі традиційних та комп'ютерно зорієнтованих (активних й інтерактивних) методів навчання, котрі на належному рівні забезпечують організацію взаємодії між викладачем і студентами, а також сприяють самостійному пошуку студентами інформації із метою вивчення конкретного навчального матеріалу (словесні, наочні, практичні, проблемно-пошукові, методи контролю і самоконтролю навчальних досягнень, методи самоосвіти). З'ясовано, що спільні заняття, під час яких майбутні вчителі фізичної культури і викладачі переглядають відеоматеріали записів онлайн занять, можуть покращити техніку виконання окремих елементів фізичних вправ.

Перспективами подальших досліджень визначено практичний аспект опанування майбутніми вчителями фізичної культури технікою фізичних вправ у процесі змішаного навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Даниско О. Моделювання системи формування професійних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури в умовах змішаного навчання. *Теорія і методика професійної освіти*. 2021. Вип. 37. С. 170–174. URL: <http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2021/37/36.pdf>
2. Даниско О. Психолого-педагогічні засади професійної підготовки майбутніх учителів фізичної куль-

тури в умовах змішаного навчання. *Витоки педагогічної майстерності*. 2019. Вип. 23. С. 77–82. URL: <http://sources.pnpu.edu.ua/article/view/183197/184225>

3. Даниско О., Семеновська Л. Характеристика методів професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в умовах змішаного навчання. *Педагогічні науки*. 2019. № 74. С. 43–48. URL: <http://pednauki.pnpu.edu.ua/article/view/196647/196953>

4. Зайцева Ю. Специфіка діяльності вчителя фізичної культури як організатора фізкультурно-спортивної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах. *Витоки педагогічної майстерності*. 2014. Вип. 13. С. 140.

5. Лазоренко С. Теорія і практика формування інформаційно-цифрової культури майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в умовах змішаного навчання. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2021. Т. 9. № 2. С. 38–47.

6. Стойка О. Я. Тенденції цифровізації професійної підготовки вчителів в Угорщині. *Науковий вісник Ужгородського університету: зб. наук.*

пр. Сер.: Педагогіка. Соціальна робота. 2023. Вип. 1 (52). С. 210–213.

7. Chernyakova, Z., Liannoi, M., Bakatov, V., & Kholodniy, A. Peculiarities of the professional training of future physical culture teachers and trainers in the conditions of distance education. *Physical Culture and Sport: Scientific Perspective*. 2023. № (1). P. 78–83. URL: <https://doi.org/10.31891/pcs.2023.1.12>

8. Graham, C. R., Allen, S., Ure, D. Benefits and challenges of blended learning environments. *Encyclopedia of Information Science and Technology I-V*. In M. Khosrow-Pour (Ed.). Hershey, PA: Idea Group Inc. 2005.

9. Staker, H., Horn, M.B. «Classifying K–12». *Blended Learning*. 2012. URL: <https://www.christenseninstitute.org/wp-content/uploads/2013/04/fromClassifying-K-12-blended-learning.pdf>

10. Tomlinson, B., Whittaker, C. Blended Learning in English Language Teaching: Course Design and Implementation. *British Council*. 2013. URL: http://www.teachingenglish.org.uk/sites/teacheng/files/D057_Blended%20learning_final_web%20only_v2.pdf.